

Araştırma Makalesi/ Research Article

**16. ve 17. Yüzyıl Osmanlı Seyahatnamelerinde
Dokuma Terimleri Üzerine Bir İnceleme**

İbrahim Erdek* – Yavuz Çelik**

(ORCID: 0000-0001-7617-4099 / 0000-0002-2350-993X)

Makale Gönderim Tarihi
18.05.2025

Makale Kabul Tarihi
06.10.2025

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Erdek, İ., Çelik, Y., "16. ve 17. Yüzyıl Osmanlı Seyahatnamelerinde Dokuma Terimleri Üzerine Bir İnceleme", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10/ Özel Sayı: Vakanüvis 10. Yıl Özel Sayısı (Special Issue for the Decennial of Vakanüvis), (2025): 457-479.

APA: Erdek, İ., Çelik, Y. (2025). 16. ve 17. Yüzyıl Osmanlı Seyahatnamelerinde Dokuma Terimleri Üzerine Bir İnceleme. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10 (Özel Sayı: Vakanüvis 10. Yıl Özel Sayısı (Special Issue for the Decennial of Vakanüvis)), 457-479.

Öz

15-18. yüzyıl gezgin seyahatnameleri, Osmanlı coğrafyasının ekonomik, kültürel ve sosyal yapısını anlamak için eşsiz birincil kaynaklar sunar. Bu metinler, yalnızca coğrafi keşifleri veya siyasi gözlemleri değil, aynı zamanda maddi kültürün önemli bir unsuru olan tekstil üretimini ve ticaretini de detaylı bir şekilde belgelemektedir. Halı, ipek, kaftan, seraser gibi dokuma ürünleri, Osmanlı toplumunda hem ekonomik bir meta hem de kültürel bir sembol olarak öne çıkar. Bu çalışma, 15-18. yüzyıl gezgin seyahatnamelerinde geçen

* Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Türkiye, ierdek@sakarya.edu.tr.

Assist. Prof. Dr., Sakarya University, Faculty of Art, Design and Architecture, Department of Traditional Turkish Arts, Türkiye.

** Öğr. Gör. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bölge Çalışmaları Enstitüsü, Türkiye, yavuz.celik@asbu.edu.tr.

Lecturer, Ph. D., Ankara Social Sciences University, Institute of Regional Studies, Türkiye.

dokuma ile ilgili anahtar kelimelerin (halı, kilim, ipek, kumaş, dokuma, bez, keten, yün, kadife, pamuk, kaftan, seraser, minder) sıklığını ve bağlamını analiz ederek, gezginlerin gözünden Osmanlı tekstil kültürünün ekonomik ve kültürel önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma sorusu şu şekilde formüle edilmiştir: “16–17. yüzyıl seyahatnamelerinde gezginlerin gözünden Osmanlı dokuma kültürü nasıl yansıtılmakta, bu metinlerde dokuma ürünlerine hangi ekonomik, sosyal ve sembolik anlamlar yüklenmektedir?” Bu soruya yanıt ararken, kelime sıklığı analizi ve bağlamsal inceleme yöntemleri kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Seyahatname, Osmanlı, dokuma, kumaş, ipek, halı

A Study of Weaving Terms in 16th and 17th Century Ottoman Travel Books

Abstract

Travelogues written between the 15th and 18th centuries serve as invaluable primary sources for understanding the economic, cultural, and social structures of the Ottoman geography. These texts not only record geographical and political observations but also document in detail the production and trade of textiles—an essential element of material culture. Woven products such as carpets, silk, kaftans, and seraser fabrics stood out as both economic commodities and cultural symbols in Ottoman society. This study aims to reveal the economic and cultural significance of Ottoman textile culture through the eyes of foreign travelers by analyzing the frequency and contextual use of textile-related keywords (carpet, kilim, silk, fabric, weave, cloth, linen, wool, velvet, cotton, kaftan, seraser, cushion) in selected travelogues from the period. The research question is formulated as follows: “How do 15th–18th century travelogues reflect Ottoman textile culture through the eyes of travelers, and what economic, social, and symbolic meanings do they attribute to textile products?” To answer this question, methods such as word frequency analysis and contextual interpretation were employed.

Keywords: Travelogue, Ottoman, weaving, fabric, silk, carpet.

Giriş

Gerek yerli gerekse yabancı seyyahlar tarafından kaleme alınan seyahatnameler, yazıldığı döneme dair dikkate değer gözlemler sunmaları açısından birçok bakımdan dikkatle incelenmesi gerekir. Seyahatnamelerin tarihsel kaynak olarak kullanılıp kullanılmamasına dair çeşitli tartışmalar bulunsa da söz konusu metinler yaşanan zaman

ve mekânı canlı biçimde tasvir etmeleri, dönemin kültürel yapısını yansıtmaları ve tarihe farklı bir pencereden bakabilmeyi mümkün kılmaları açısından görmezden gelinemez. Bu bağlamda, Osmanlı coğrafyasının ekonomik, kültürel ve sosyal yapısını anlamak için seyahatnameler belirgin birincil kaynaklar sunar içinde seyahatnameler bir kaynak türü olarak giderek daha fazla önem kazanmaktadır¹.

XVIII. ve XIX. Yüzyıllar incelendiğinde seyahatname sayısında belirgin bir artış yaşandığı dikkat çekmektedir. Özellikle XVIII. yüzyılın sonlarında İngilizlerin Hindistan'da egemenlik kurması, Fransızların Mısır'ı işgal etmesi ve bu iki güç arasındaki rekabet, Doğu'ya yönelik seyahatlerin sayısını belirgin biçimde artırmıştır. Bu yüzyıllarda Doğu hakkında bilgi talep eden meraklı bir Avrupa kamuoyu oluşmuş, seyyahlar da bu ilgiyi karşılamak amacıyla kapsamlı seyahat gözlemlerini kitaplaştırarak yayımlamışlardır. XIX. yüzyılda olgunlaşan ve "Oryantalizm" başlığı altında toplanan bu bilgi üretimi, Avrupa'nın Doğu kültürleri üzerinde önce entelektüel bir üstünlük kurmasında, ardından da bu bölgelerin sömürgeleştirilmesinde etkili olmuştur. Avrupalı gezginlerin Doğu'yu sistematik biçimde incelemeye yönelmeleri, zamanla bu bölgelerde kültürel ve siyasal alanda yapılan bilinçli müdahalelere ve tahakküm süreçlerine zemin hazırlamıştır².

Osmanlı şehir tarihçiliğinde seyahatnamelerin kullanımı üzerine yapılan son çalışmalar, seyahatnamelerin sosyo-ekonomik ve kültürel boyutların anlaşılmasına yaptığı zengin katkının altını çiziyor. Bu bağlamda Sevlay Demirci'nin "Alman Seyyahların Gözünden Bursa (1793-1816)" başlıklı yüksek lisans tezi değerli bir bakış açısı sunuyor. Üç Alman seyyahın Bursa'ya dair anlatılarını karşılaştırmalı olarak inceleyen Demirci, siyasi, ticari ve bilimsel motivasyonların bu anlatıları nasıl şekillendirdiğini ortaya koyuyor. Demirci'nin çalışması, seyahatnamelerin betimleyici metinler olarak ve oryantalist ve temsili mercekler aracılığıyla okunabileceğini göstererek literatüre katkıda bulunuyor. Benzer şekilde, bu makale de seyahatnamelerde bulunan bu

¹ Özlem Yılmaz, *Osmanlı Şehir Tarihleri Açısından Yabancı Seyahatnamelerin Kaynak Değeri*, Tarih İncelemeleri Dergisi, 28(2), (2013), s. 587-614. <https://doi.org/10.18513/egetid.69151> <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/58883>

² Yılmaz, a.g.e., s.

tür betimleyici unsurları inceleyerek Osmanlı tekstil kültürünü araştırmayı amaçlamaktadır³.

Osmanlı Devleti'nde tekstil ürünleri yalnızca gündelik giysiler değil, devletin denetlediği sosyal düzenin bir parçasıydı. Saray, sadece üretimin değil; Müslümanlar ve gayrimüslimler, kadınlar ve erkekler, seçkinler ve halk arasındaki ayrımları belirleyen giyim kurallarının da merkezindeydi. Özellikle saray çevresinde, kişisel zevklere göre giyinmek yerine, sınıf ve inanca göre belirlenmiş kıyafet kurallarına uyulması bekleniyordu. Bu bağlamda 1568 yılında İstanbul kadısı tarafından çıkarılan yasa, Yahudi erkek ve kadınların parlak renkli, yün ve ipekten yapılmış lüks giysiler giymesini yasaklamış, bu tür kıyafetlerin sosyal hiyerarşiyi belirsizleştirdiği düşünülmüştür⁴.

Kadın giyimi söz konusu olduğunda ise, tarihsel kaynakların sınırlılığı dikkat çeker. Sosyal inziva ve sarayda kadın giysilerinin korunup saklanmaması gibi nedenlerle, özellikle erken dönem Osmanlı kadın modasına dair elimizde çok az somut veri bulunmaktadır. İşte bu noktada seyahatnameler önemli bir boşluğu doldurur. Kadınlara ait tekstil uygulamaları hakkında bilgi veren az sayıdaki kaynak arasında seyyah anlatıları öne çıkar. 15. ile 18. yüzyıllar arasında kadın modasında büyük değişiklikler yaşanmamış olsa da şalvar, ferace ve kaftan gibi giysiler sembolik ve pratik işlevlerini sürdürmüştür. Ancak elde kalan maddi örneklerin azlığı, seyyahların gözlemlerini daha da kıymetli kılar; bu anlatılar, tekstil kullanımının toplumsal cinsiyet ve sınıf bağlamlarındaki anlamlarını analiz edebilmek için çoğu zaman başvurulabilecek en önemli kaynaklara dönüşür⁵.

Seyahatnamelerde karşımıza çıkan *altın işlemeli kaftanlar, gösterişli giysiler* veya *ihtişamlı ipek kumaşlar* gibi birçok betimleme, kendi

³ Süleyman Demirci, *Alman seyyahların gözünden Bursa (1793–1816)*, Yüksek lisans tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa, 2024.

<https://acikerisim.uludag.edu.tr/entities/publication/34df0ad3-84ff-462b-8095-1465c84af521>

⁴ Seher Selin Özmen, *Historical Characteristics of Clothing, Textiles, Fabrics and Motifs in the Ottoman Period*. Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi (12), (2023), s. 1616. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1352164>

⁵ Seher Selin Özmen, *Historical Characteristics of Clothing, Textiles, Fabrics and Motifs in the Ottoman Period*. Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi (12), (2023), s. 1616. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1352164>

dönemin dokuma kültürünü yalnızca sözlü tasvirler aracılığıyla değil, aynı zamanda görsel belgeler üzerinden de anlamlandırılabilmemize yardımcı olurlar. Bu anlamda örneğin Arif'inin kaleme aldığı ve dönemin saray sanatçıları tarafından minyatürlerle desteklenen Süleymannâme, 16. yüzyıl Osmanlı sarayının dokuma estetiği ve sosyal temsil kodlarına dair önemli ipuçları sunar. Başak Burcu Tekin'in çalmamasında, kaftan tasvirleri üzerinden hem dokuma tekniklerine yani seraser, kemha, çatma gibi kumaş türleri hem de bu kumaşların sosyal işlevlerine dikkat çekmektedir. Özellikle saray içinde faaliyet gösteren Ehl-i Hiref teşkilatının kaftanlar için özel olarak hazırladığı desen ve üretim süreci, seyahatnamelerdeki *Osmanlılar ihtişamlı giyinir* algısını tarihsel olarak temellendiren bir üretim örgütlenmesini ortaya koymaktadır. Görsel tasvirler ve yazılı anlatılar arasındaki bu paralellik, Osmanlı dokuma kültürünün çok katmanlı yapısını kavramak açısından oldukça değerlidir⁶.

Osmanlı saray protokolünde incelediğimizde, kaftan, yalnızca bir giyim nesnesi değil, aynı zamanda bu ürün diplomatik simbolizmin bir taşıyıcısıdır. Bilhassa yabancı elçilere verilen hil'atların⁷ kalitesi, Osmanlı'nın dostane bir yakınlık veya mesafe mesajlarını ilettiği bir araç olarak işlev görmüştür. Bu anlamda su örneğe bakmak oldukça etkileyicidir. 1532 yılına ait Süleymannâme minyatürlerinde Safevi elçisi zengin işlemeli bir kaftanla karşılanırken, diğer yandan aynı tarihteki Avusturya elçisi daha gündelik giysiler ile kabul edilmiştir. Bu sahneler, Osmanlı'nın dış politikadaki önceliklerini giyim temsilleri üzerinden de yansıttığını bize göstermektedir. Ayrıca seyahatnamelerdeki kaftan tasvirlerinin bu bağlamda yalnızca estetik değil, aynı zamanda siyasi anlamlar taşıdığı unutulmaması gereken bir husustur⁸.

Osmanlı dokuma kültürü ve tekstil üretimi üzerine yapılan çalışmalar, bu alanın ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarını ortaya

⁶ Başak Burcu Tekin, *Arifi Süleymannâmesi'nde kaftan tasvirleri: Kanuni dönemi dokumaları hakkında bir değerlendirme*, Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks 4, no. 2 (2012): 167-191.

<https://www.e-marineeducation.com/tr/wp-content/uploads/364-1566-1-PB3.pdf>

⁷ Hil'at, Osmanlı İmparatorluğu'nda hükümdar tarafından verilen törensel bir giysidir. Genellikle terfi, ödül veya saygı gösterme amacıyla sunulurdu.

⁸ Tekin, a.g.m., s. 182.

koymaktadır. Faroqhi (1999)⁹, Osmanlı ekonomisinde tekstil ticaretinin merkezi rolünü vurgularken, gezginlerin bu sektördeki üretim, dağıtım ve tüketim ağlarına dair kayıtların önemine işaret etmektedir. İnalçık (1994)¹⁰, özellikle ipek ve halı gibi lüks dokumaların Osmanlı'nın küresel ticaretteki konumunu nasıl şekillendirdiğini analiz ederek, seyyahların bu ürünleri prestij nesneleri olarak betimlemesinin altını çizer.

Dokuma ürünlerinin bölgesel dağılımı ve üretim teknikleri konusunda Quataert (2000)¹¹, tekstil üretiminin yerel çeşitliliğini, özellikle pamuk gibi yerel ürünlerin yükselişini detaylı şekilde incelemiştir. Yazar, seyahatnamelerin bu yerel-uluslararası dinamikleri yansıtmadaki eksikliklerini de eleştirel bir bakış açısıyla tartışmaktadır.

Seyahatnamelerdeki tekstil betimlemelerine odaklanan çalışmalar nispeten sınırlıdır. Rogers (2002)¹², Osmanlı halılarının ve lüks kumaşlarının Batılı gezginler tarafından nasıl egzotikleştirilmiş birer kültürel sembol olarak kaydedildiğini öne sürmektedir. Ancak yazarın da belirttiği gibi, bu metinlerdeki oryantalist bakış açıları, nesnel bir değerlendirme yapmayı zorlaştırmaktadır.

Özellikle ipek üretimi ve ticaretinde bir merkez olarak Bursa, Osmanlı tekstil ekonomisinde merkezi bir role sahipti ve malzemeleri İstanbul gibi büyük pazarlara ulaşıyordu. Bursa'nın tekstil sektörüyle ilişkili mal ve insan hareketliliği zaman içinde tüccarlar, zanaatkârlar, yerli ve yabancı gezginlerin dikkatini çeken dinamik bir manzara oluşturdu. Bu seyyahların Bursa'yı ve tekstillerini nasıl tanımladıklarını incelemek, erken modern seyahatnamelerde Osmanlı dokuma

⁹ Faroqhi Suraiya, *Approaching Ottoman history: An introduction to the sources*, Cambridge University Press, 1999, s. 145-167.

¹⁰ Halil İnalçık, *The Ottoman state: Economy and society, 1300-1600*. In H. İnalçık & D. Quataert (Eds.), *An economic and social history of the Ottoman Empire, 1300-1914* (s. 9-409). Cambridge University Press, (1994), 189-203.

¹¹ Donald Quataert, *The Ottoman Empire, 1700-1922* (2nd ed.). Cambridge University Press, 2000, s. 112-128.

¹² Faroqhi Suraiya, *Ottoman fabrics in European markets*. Routledge, (1), ISBN: 9781315237428, 2013.

uygulamalarına yüklenen sosyo-ekonomik ve kültürel anlamlar hakkında değerli bilgiler sunmaktadır¹³.

Daha yakın tarihli çalışmalardan Dursteler¹⁴, erken modern dönem Akdeniz'inde tekstillerin kimlik inşasındaki rolünü incelerken, seyahatnamelerdeki dokuma terimlerinin kültürlerarası etkileşimleri yansıttığını vurgulamaktadır. Graves ve Seggerman'ın (2022)¹⁵ çalışması ise Osmanlı tekstillerinin küresel ticaret ağları içindeki yerini yeniden değerlendirerek, yerel üretim teknikleriyle uluslararası moda akımları arasındaki gerilimi analiz etmektedir.

Mevcut literatürde önemli bir boşluk olarak, dokuma terimlerinin sistematik bir sıklık analizini yapan ve bunları bölgesel üretim merkezleriyle ilişkilendiren kapsamlı bir çalışmanın eksikliği dikkat çekmektedir. Bu araştırma, söz konusu literatürdeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Özellikle pamuklu dokumaların kırsal ekonomideki yeri (Quataert, 2000, s. 112-128)¹⁶ ile ipekli lüks ürünlerin saraydaki sembolik değeri (İnalçık, 1994, s. 189-203)¹⁷ arasındaki terminolojik farklılaşmayı karşılaştırmalı olarak ele almasıyla literatüre özgün bir katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmanın yöntemi, 16-17. yüzyıl Osmanlı dokuma kültürünü anlamak için Batılı gezginlerin kaleme aldığı 20 seyahatnameyi sistematik olarak analiz etmeyi esas almaktadır. Araştırma kapsamında, dönemin dokuma terminolojisini yansıtan halı, kilim, ipek, kumaş, dokuma, bez, keten, yün, kadife, pamuk, kaftan, seraser ve minder gibi 20 anahtar kelime belirlenmiş ve bu terimlerin metinlerdeki tüm çekimleri ile bileşik kullanımları dikkate alınarak toplam 237 farklı sözcük formu tespit edilmiştir. Söz konusu terimlerin seyahatnamelerde 3.090 kez geçtiği kaydedilmiş olup, bu veriler hem nicel hem de nitel analizlere tabi tutulmuştur. Çalışmanın sınırlılıkları arasında incelenen kaynak sayısının 20 seyahatname ile sınırlı olması ve 16-17. yüzyıl

¹³ Faroqhi Suraiya, *Travel and Artisans in the Ottoman Empire: Employment and Mobility in the Early Modern Era*, I.B. Tauris & Co Ltd, 2014, s. 29.

¹⁴ Eric Dursteler, <https://scholar.google.com/citations?user=ilyblGQAAAAJ&hl=en>

¹⁵ S. Margaret Graves ve Alex Dika Seggerman, editors. *Making Modernity in the Islamic Mediterranean*. Indiana University Press, 2022.

¹⁶ Quataert, a.g.e., s. 112-128.

¹⁷ Halil İnalçık, a.g.e., s. 189-203.

dönemine odaklanması bulunmaktadır. Bununla birlikte, seyahatnamelerdeki terminolojik kullanımların yorumlanmasında yazarların kültürel önyargılarının etkisi de dikkate alınması gereken bir diğer sınırlılıktır. Bu çerçevede, terimlerin bağlamsal analizinde dönemin ustalık kitapları ve lonca kayıtları gibi yerel kaynaklardan da yararlanılarak verilerin geçerliliği güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Dokuma Örnekleri

Saray dokumaları ile halk arasında üretilen dokumalar arasında belirgin farklar bulunmaktaydı. Saray atölyelerinde üretilen bu kumaşlar, ihtişamları ve zarafetleriyle dikkat çekerdi. Özellikle yastık yüzleri seraser, atlas, kadife gibi çeşitli değerli kumaşlardan hazırlanırdı. Ancak dünya çapında en fazla bilinenler, çatma kumaştan yapılmış olan yastık yüzleridir. Çatma, saten bir zemin üzerine dokunur; çözgü ipliği ipek, atkı ise ipek ve pamuk karışımıdır. Yüzeyleki desen, hav çözgülerinin önyüze çıkarılıp kesilmesiyle elde edilir. Kadifeden en büyük farkı ise, süslemelerin zemine göre daha yüksek durmasıdır. Desen ya da zemin bölümlerinde kullanılan beyaz ya da sarı klaptan ipliklerle gümüş ya da altın görünümü sağlanır; bu etki, ipek ipliklerin metal tellerle sarılmasıyla elde edilir.¹⁸

Dokuma türleri genel olarak pamuklu, keten, yünü ve ipekli olarak dört ana başlıkta toplanabilir. Pamuklu dokumalar, özellikle İç Batı Anadolu'da yaygındı. Denizli, daha Osmanlı öncesinden itibaren bu alanda adını duyurmuştu. Bergama, Akhisar ve Tırhala çevresinde de pamuklu dokuma oldukça gelişmişti. Gelibolu ise özellikle yelkenlik kumaş üretiminde öne çıkmaktaydı. Pamuklu kumaşlara desen uygulamaları, kalıpla baskı (basma) ya da el ile çizme (yazma) teknikleriyle yapılırdı. Tokat bu yazmacılığıyla meşhurdu. Yünlü dokumacılıkta çuha ve sof en yaygın kullanılan türlerdi. Bu kumaşlar kaliteli koyun ve keçi yapağından elde edilerek iplik hâline getirilirdi. Eğin ve Selanik çuha dokumacılığıyla, Ankara ise sof kumaşlarıyla ün kazanmıştı. İpekli kumaşlar ise, üretimi zahmetli ve hammaddesi zor bulunan, bu nedenle de değerli sayılan lüks ürünlerdi. Bursa ve İstanbul, Osmanlı döneminin en önemli ipekli dokuma merkezleri arasındaydı.

¹⁸ Nevber GÜRSU, *Çatma Yas tık Yüzleri*, Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, cilt 7 (6), 1989, s. 47-52.

Özellikle Bursa, ipek böcekçiliği ve ipekli üretimi açısından Osmanlı'dan önceki dönemlerden itibaren tanınmaktaydı.¹⁹

Atlas, ipekle dokunmuş düz hareli, desenli ve muhtelif renkte sert bir kumaştır. Çoğunlukla yorgan yüzü, yatak ve yastık için kullanılırdı²⁰. Atlas dokuma, ipeğin kendine has pırıltısını en iyi şekilde yansıttığından Osmanlı sarayında çok kullanılmıştı. Parlaklığı ve sağlamlığı bu kumaşların kullanımını arttırmıştı. 17. yüzyıldan itibaren canfes yorgan yüzlerinde bir artış görülmektedir. Bu dönem yorgan yüzlerinin desenlendirilmesinde kullanılan küçük ve serpme motifler, dönemin sönüklüğünü yansıtmaktaydı²¹.

Kadife, 16. yüzyılda Bursa kadifeleri dünyaca ünlü ve rakipsizdi. Teknik, kullanıldığı yer, içerdiği malzeme itibarıyla çok çeşitleri vardır. Sade desenlisine çatma denilir²². Kemha: (Brocard) ipekli dokumalar arasında sarayın ve halkın beğenisine en uygun ağır, gösterişli tok bir kumaştır. Dokumasında altın ve gümüş tel kullanılmıştır.²³. İpek: İpek iplikle dokunmuş kumaşlara denir. İpliğin hammaddesine ve dokunma tarzına göre ipekli kumaş, canfes, atlas, bürümcük vb. isimler alır²⁴.

Osmanlı ev yaşamında yatak ve yatak odasının düzenlenmesine, kutsal ve özel sayıldığı için çok önem verilmiştir. Yatakla gündelik olarak hazırlandığı gibi loğusa yatağı, gelin yatağı, sünnet yatağı, misafir yatağı olarak da büyük bir özenle hazırlanırdı²⁵. Özel zamanlarda ve gündelik yaşamda kullanılan yatak malzemeleri birbirinden farklıydı. Özel zamanlar için ayrılıp saklanan ve sadece o zamanlarda kullanılan yatak malzemelerinin daha kaliteli ve daha gösterişli olmasına özen gösterilirdi. Gündelik yaşamda kullanmak ve üstü örtmek için genellikle pamuk yorgan kullanılırdı, yorgan yüzleri çoğunlukla parlak ipekli kumaşlardan yapılırdı. Ayrıca atlas, diba ya da basit beledi kumaşların da kullanıldığı olurdu²⁶. Yorgan yüzleri ve çeşitleriyle ilgili bilgilere yazma

¹⁹ Tezcan 1989. a.g.m.

²⁰ Rengin Büken, *16. ve 17.Yüzyıl Osmanlı Dönemi Ev Tekstilleri*, Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi (73), (2003), s.101.

²¹ Büken, 2003 a.g.m., s. 102.

²² Tezcan, 1989. a.g.m., s. 104.

²³ Tezcan, 1989. a.g.m., s. 104.

²⁴ E. Mine Özen, *Türkçe'de Kumaş Adları*, Ev Tekstili Dergisi, yıl 6 (20), 1999, s. 40-44.

²⁵ Mehmet Kazar, *Osmanlılarda Yatak ve Yatak Odaları*, Brillance, No 7, 2000, s. 41-43.

²⁶ Kazar, a.g.m., s. 41.

eserlerde rastlanır. Esnaf narh defterlerinde adı geçen yorgan çeşitleri arasında, atlas, beledi, benaluka²⁷, canfes, kadife, şip²⁸ ve yazma yorganlar vardır²⁹. Kadife yorganlara 15. yüzyıldan sonra sıkça rastlanır. Beşik alayı, sünnet alayı, çeyiz sergisi ve loğusa yatağında yastıklar önemli yer tutar. Canfes, atlas gibi değerli kumaşların üzerine, ipek, kılaptan, sim sırmalarla işlenmiş yastık ve y a s t ık başları kullanılırdı. Bunlara atlas ve bürümcük yastık kılıfları geçirilirdi³⁰.

Perdeler, saray, konak ve köşklerin nasıl döşendiğine dair bize değerli ipuçları sunar. Özellikle, yeni inşa edilen bir köşkün ya da yabancı elçilerin ağırlanacağı konakların donatımı için tutulan mefruşat kayıtlarında bu konuda önemli ayrıntılar yer alır. Bu belgelere göre, odaların zeminleri genellikle Selanik keçeleriyle kaplanır, üzerine seccade halılar serilirdi. Şahnişin kısımlarına ise alçak sedirler yerleştirilir; bu sedirlerin üzerine kırmızı renkli, dokuzlu, yedili ya da beşli takımlar hâlinde, altın telli kadife kumaşlardan veya ipek çuhadan yapılmış, etekleri ibrişim saçaklarla süslenmiş örtüler serilirdi. Sedirlerin arkasına yaslanmak için atlas kumaş üzerine işlenmiş göz alıcı yastıklar konulurdu. Kapılarda gösterişli perdeler yer alır, ocakların üzerine ise perdeyle uyumlu tasarlanmış ocak yaşmakları asılırdı. 16. ve 17. yüzyıla ait belgelerde pencerelere özel perdelerden açıkça söz edilmese de, duvarları tamamen kaplayan ipek duvar askılarının varlığı, bu öğelerin perde işlevi gördüğünü ortaya koyar.³¹.

Osmanlı dokuma kültürünün bu zengin çeşitliliği, sadece materyal bir üretim faaliyetinin ötesinde toplumsal statü, estetik anlayış ve ekonomik yapıyı yansıtan karmaşık bir bütün oluşturmaktadır. Sarayın ihtişamlı kemhalarından kırsalın fonksiyonel sof dokumalarına uzanan

²⁷ Benaluka, Osmanlı'da küçük çuha parçalarıyla yapılan seccade, minder gibi eşyaların genel adı olup, adını üretiminde uzmanlaşmış Bosna'daki Banya Luka kasabasından alır. Ayrıca, renkli kumaş parçalarının çuhaya aplike edildiği bir el işi tekniğidir.

²⁸ Şip, genellikle "şap" ya da "şep" olarak da bilinen, ince, hafif ve genellikle pamuklu bir kumaştan yapılan bir tür yorgan ya da örtü anlamına gelir. Şip yorganlar, canfes, kadife veya yazma yorganlara kıyasla daha sade ve hafif olur.

²⁹ Servet Senem Uğurlu, *Yorgan ve Yorgan Yüzleri*, Ev Tekstili Dergisi, yıl 5 (17), 1996, s. 30-34.

³⁰ Servet Senem Uğurlu, *Yastıklar*, Ev Tekstili Dergisi, yıl 5 (16), 1996, s. 56-60.

³¹ Hülya Tezcan, *Osmanlı Konağında Bir Baş Odanın Tefrişi*, Ev Tekstili Dergisi, yıl 1 (2), 1993, s. 16-19.

bu geniş yelpaze, dokuma terimlerinin salt teknik tanımlarını aşarak onları dönemin sosyo-kültürel dokusunu çözümleyebileceğimiz antropolojik metinlere dönüştürür. Seyahatnamelerde araştırılan bu 20 temel terim, imparatorluğun tekstil evreninde hiyerarşik üretim ilişkilerini (Bursa ipek atölyeleri-Ankara sof imalathaneleri), tüketim alışkanlıklarının mekânsal dağılımını (saray teşrifatı/taşra yaşamı) ve küresel ticaret ağlarıyla entegrasyonun dilsel izlerini (çuha, kadife gibi transkültürel kelimeler) eşzamanlı olarak okumamıza olanak tanır. Özellikle yastık kılıflarından yorgan yüzlerine kadar uzanan mahrem alan dokumaları, sadece teknik özellikleriyle değil, Osmanlı yaşam pratiklerinde maddi kültürün nasıl sembolik bir değer kazandığını gösteren etnografik veriler olarak da dikkat çekicidir. Bu bağlamda, aşağıdaki analiz kısmında söz konusu terimler; üretim tekniklerinin terminolojik karşılıkları, kullanım bağlamlarının sosyal sınıflar arası farklılaşması ve seyahatnamelerdeki temsil biçimleri üzerinden ele alınacak, böylece dokumanın Osmanlı gündelik hayatındaki çok katmanlı anlam haritası ortaya konulacaktır. Nitekim çalışmamızın temelini oluşturan ve 1494-1665 yılları arasını kapsayan seyahatnameler, bu dokuma kültürünün farklı katmanlarını anlamamıza yardımcı olacak zengin veriler sunmaktadır.

Seyahatnameler

Osmanlı dokuma kültürünün bu zengin terminolojik çerçevesini analiz etmek için, terimlerin somut kullanım bağlamlarını yansıtan birincil kaynaklar olarak 16. ve 17. yüzyıl seyahatnameleri kritik bir öneme sahiptir. Bu eserler, yalnızca dokuma ürünlerinin teknik özelliklerini değil, aynı zamanda Osmanlı coğrafyasındaki üretim merkezlerine, tüketim hiyerarşilerine ve kültürlerarası etkileşimlere dair gözlemleri de sistematik bir şekilde kaydetmiştir. Nitekim çalışmamızın temelini oluşturan 20 seyahatname (16. yüzyıldan 12, 17. yüzyıldan 8 eser), 1494-1665 yılları arasında Osmanlı topraklarını gezen Batılı seyyahların -Lubenau ve Gerlach'ın ikişer ciltlik çalışmaları, Tavernier'in üç eseri gibi- titizlikle derlenmiş notlarından müteşekkildir (Bkz. Ek 1). Bu kaynaklar, dokuma terimlerinin hem saray hem de taşra bağlamındaki kullanım sıklığını karşılaştırmalı olarak incelememize imkân tanırken, aynı zamanda Avrupalı gözlemcilerin Osmanlı materyal

kültürüne yaklaşımındaki perspektif farklılıklarını da ortaya koymaktadır.

Seyahatnamelerde Dokuma ile ilişkili terimler

Bu çalışmada, Osmanlı dönemi seyahatnamelerinde geçen dokuma ve tekstil ile ilgili terimleri incelemek üzere 20 anahtar sözcük belirlenmiştir. Bu sözcükler, dönemin kültürel ve ekonomik yaşamını yansıtan, hem saray çevresinde kullanılan lüks dokumaları (örneğin *kemha*, *atlas*, *sırma*) hem de kırsal kesimde yaygın olan basit dokuma ürünlerini (örneğin *bez*, *kilim*, *yaygı*) kapsayacak şekilde seçilmiştir (Bkz. Ek 2: Anahtar Kelime Grupları Tablosu). Terimlerin belirlenmesinde, seyahatnamelerdeki kullanım sıklığı öncelikli kriter olarak alınmış, böylece dönemin tekstil terminolojisinin gerçekçi bir şekilde temsil edilmesi amaçlanmıştır. Veri toplama sürecinde, kelimeler eserlerde geçtiği orijinal halleriyle (çekimleri, türevleri ve bileşik formları dahil) dikkate alınmış ve toplam 237 farklı sözcük formu çalışmaya dahil edilmiştir. Bu yöntem, metinlerdeki dil kullanımının morfolojik çeşitliliğini korurken, aynı zamanda semantik ve kültürel bağlamın daha derinlemesine analiz edilmesine olanak tanımaktadır.

Bu tür bir analiz, Osmanlı sosyo-ekonomik tarihi, el sanatları üretimi ve ticaret ağları hakkında önemli veriler sunarak, materyal kültür çalışmalarına disiplinlerarası bir katkı sağlamaktadır. Dokuma terimlerinin coğrafi dağılımı, belirli bölgelerdeki üretim merkezlerinin (örneğin Bursa ipeği, Uşak halıları) tespit edilmesine ve dönemin ticaret yolları üzerindeki mal hareketliliğinin anlaşılmasına yardımcı olabilir. Ayrıca, seyahatnamelerde karşılaşılan yabancı kökenli terimler (örneğin İtalyanca *çuka* > *çuha*, Arapça *kadife* > *kadife*), Osmanlı İmparatorluğu'nun küresel tekstil ağlarıyla olan etkileşimini ve kültürel adaptasyon süreçlerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, çalışma yalnızca filolojik bir inceleme olmanın ötesinde, ekonomik tarih, sanat tarihi ve antropoloji gibi alanlara da metodolojik bir çerçeve sunmaktadır. Özellikle yerel üretim teknikleriyle ithal moda akımları arasındaki gerilimi yansıtan terminolojik veriler, erken modern dönemde tüketim kültürünün evrimine dair ipuçları barındırmaktadır.

Sonuç

Çalışma sonunda elde edilen kelime sıklığı verileri, eklerde tablolar ve grafikler aracılığıyla detaylı şekilde sunulmuştur. Genel olarak, halk tarafından kullanılan kilim kelimesi seyahatnamelerde oldukça sınırlı sayıda geçerken, özellikle saraya özgü halı ve ipek gibi ürünlerin daha sık anıldığı gözlemlenmiştir. Bu bulgu, gezginlerin odak noktalarının daha çok saray ve üst sınıf yaşamına dair olduğunu ve halk dokumalarına görece daha az yer verdiklerini göstermektedir. Ayrıca, bazı kelimelerin yalnızca belirli bölgelerde yoğunlaştığı ve bölgesel üretim farklılıklarını da yansıttığı görülmüştür. Bulgular, sarayın lüks dokumalarının gezginlerin gözünde Osmanlı'nın küresel prestijini temsil ettiğini, ancak kırsal dokumaların bu temsilde sınırlı kaldığını göstermiştir.

Elde edilen bulgular, Osmanlı İmparatorluğu'nda tekstil üretiminin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kültürel ve siyasi bir sembol olarak da ele alındığını göstermektedir. Seyyahların yoğun olarak halı, ipek ve kaftan gibi unsurlara odaklanmaları, büyük ölçüde saray merkezli bir bakış açısıyla metinleri kaleme aldıklarını düşündürmektedir. Ayrıca, gezginlerin geldikleri kültürel arka plan da bu seçimleri etkileyebilir. Bazı seyahatnamelerde, doğunun egzotikleştirilmiş imgeleri üzerinden dokuma ürünlerinin anlatıldığı görülmüştür. Bununla birlikte, bölgesel üretim merkezlerinin seyahatnamelere yansıma biçimi, yerel dokuma geleneklerinin tanıtılması açısından önemlidir. Coğrafi üretim merkezlerine dair terminolojik referanslar dikkat çekicidir. Örneğin, Bursa kadifeleri (kadife: 193) ve Uşak halıları gibi bölgesel ürünler, metinlerde sıklıkla vurgulanmıştır. Pamuklu dokumaların (pamuk: 137) Anadolu'daki yaygınlığına rağmen, seyahatnamelerde bu ürünlerin teknik ve ekonomik boyutlarına dair detaylar sınırlıdır. Bu durum, Quataert'in (2000) yerel-uluslararası dinamiklerin seyahatnamelerde eksik temsil edildiği yönündeki eleştirisiyle örtüşmektedir.

Osmanlı dokuma kültürünün seyahatnamelerde hiyerarşik bir temsiline olduğunu göstermektedir. Sarayın lüks dokumaları (kemha, seraser, atlas), gezginlerin Osmanlı'yı "egzotik" ve "ihtişamlı" bir medeniyet olarak betimleme eğilimini yansıtır. Rogers'ın (2002) belirttiği gibi, bu temsillerde Batılı oryantalist bakış açıları belirgindir. Öte yandan, kırsal dokumaların (sof, kilim) az temsili, yerel üretimin

sosyo-ekonomik boyutlarının göz ardı edildiğine işaret eder. Gezginlerin kültürel önyargıları, terminolojik seçimlerini de etkilemiştir. Örneğin, *kaftan* teriminin diplomatik bağlamlarda (hil'at törenleri) sıkça anılması, bu giysilerin siyasi sembolizm taşıdığını vurgular. Ancak, halkın gündelik dokuma pratikleri (örneğin, Denizli pamukluları) genellikle teknik detaylardan yoksun şekilde aktarılmıştır. Bu durum, Osmanlı tekstil ekonomisinin çok katmanlı yapısının seyahatnamelerde kısmi bir temsilini ortaya koyar. Bölgesel farklılıkların terminolojiye yansımaları ise dikkat çekicidir. Örneğin, *çatma* ve *kemha* gibi teknik terimler, Bursa ve İstanbul'daki ipek atölyelerinin uzmanlaşmasını belgelerken, *sof* ve *çuha* gibi terimler Ankara ve Selanik gibi merkezlerin dokuma kimliğini pekiştirir.

Bu çalışmada 15-18. yüzyıl Osmanlı seyahatnamelerinde geçen dokuma terimleri analiz edilerek, gezginlerin gözünden Osmanlı dokuma kültürünün hangi yönlerinin öne çıkarıldığı incelenmiştir. Bulgular, saray dokumalarının (halı, ipek, kaftan) daha fazla temsil edildiğini, halk arasında kullanılan ürünlerin ise daha az yer bulduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, bağlamsal analizler sayesinde bu kelimelerin yalnızca metinsel sıklıkları değil, anlam bağlamları da değerlendirilmiş ve kültürel temsillerin şekli hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur. Gelecek çalışmalar için, yerel üretim tekniklerinin daha kapsamlı incelenmesi ve seyahatnamelerin yerel kaynaklarla (lonca kayıtları, narh defterleri) karşılaştırılması önerilmektedir. Bununla birlikte, 18. yüzyıl sonrası seyahatnamelerin de dahil edilmesi, Osmanlı tekstil kültürünün zaman içindeki dönüşümünün anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, seyahatnamelerdeki diğer el sanatları ürünlerini de benzer yöntemlerle ele alarak, Osmanlı dönemi maddi kültürüne ilişkin daha kapsamlı bir tablo çizebilir.

Kaynakça

Seyahatnameler

Bobovius, Albertus, *A. Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları: Topkapı Sarayı'nda Yaşam*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2001.

Brettenli Michael, *Osmanlı'da Bir Köle: Brettenli Michael'in Anıları 1585-1588*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2012.

Ralamb, Claes, *İstanbul'a Bir Yolculuk 1657-1658*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2008.

Seidel, Friedrich, *Sultanın Zindanında 1591-1596*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2012.

Breuning, Hans Jacob, *Breüning Seyahatnamesi 1579*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2014.

Boom, Henk, *Büyük Türk: Muhteşem Süleyman'ın İzinden (1494-1566)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Andreasyan, Hrand Der (haz.), *Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi 1608-1619*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1964.

Tavernier, Jean-Baptiste, *17. Asır Ortalarında Osmanlı Üzerinden İran'a Seyahat 1632-1638*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.

Tavernier, Jean-Baptiste, *17. Yüzyılda Topkapı Sarayı 1631-1632*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007.

Tavernier, Jean-Baptiste, *Tavernier Seyahatnamesi 1631-1663*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.

Thevenot, Jean, *Thevenot Seyahatnamesi 1655*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007.

Serrano Y. Sanz, Manuel, *Türkiye'nin Dört Yılı 1552-1556*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2013.

Nicolay, Nicolas de, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda 1567-1568*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005.

Ricaud, Paul, *Türklerin Siyasî Düsturları: 17. Yüzyıl*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.

Fresne Canaye, Philippe du, *Fresne-Canaye Seyahatnamesi 1573*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004.

Lubenau, Reinhold, *Reinhold Lubenau Seyahatnamesi: Osmanlı Ülkesinde, 1587-1589, Cilt 1-2*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2010.

Schweigger, Salomon, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2001.

Gerlach, Stephan, *Türkiye Günlüğü 1573-1576, Cilt 1-2*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.

Kitap ve Makaleler

Demirci, Süleyman, *Alman Seyyahların Gözünden Bursa (1793-1816)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2024.

Faroqhi, Suraiya, *Approaching Ottoman History: An Introduction to the Sources*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Faroqhi, Suraiya, *Travel and Artisans in the Ottoman Empire*, I.B. Tauris & Co Ltd, London, 2014.

İnalçık, Halil ve Donald Quataert, eds. *An Economic and Social History of the Ottoman Empire, 1300–1914*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.

Rogers, J. Michael, “Avrupa Pazarlarında Osmanlı Kumaşları”, *Osmanlı Medeniyetinde*, ed. Nurhan Atasoy, 2(542–553). Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

Graves, S. Margaret ve Alex Dika Seggerman (ed.), *Making Modernity in the Islamic Mediterranean*. Indiana University Press, 2022.

Quataert, Donald, *The Ottoman Empire, 1700–1922*. 2. basım. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Büken, Rahmiye, “16. ve 17. Yüzyıl Osmanlı Dönemi Ev Tekstilleri”, *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, no. 3 (2003): 97–102.

Gürsu, Nevber, “Çatma Yastık Yüzleri” *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi* 7, no. 6 (1989): 47–52.

Kazar, Mehmet, “Osmanlılarda Yatak ve Yatak Odaları”, *Brilliance*, No. 7 (2000): 41–43.

Özen, E. Mine, “Türkçe’de Kumaş Reklamları”, *Ev Tekstili Dergisi* 6, no. 20 (1999): 40–44.

Özmen, Seher Selin, “Historical Characteristics of Clothing, Textiles, Fabrics and Motifs in the Ottoman Period” *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (12), (2023), 1614-1629.

Tekin, Başak Burcu, “Arifi Süleymannâmesi’nde Kaftan Tasvirleri: Kanuni Dönemi Dokumaları Hakkında Bir Değerlendirme.” *Zeitschrift für die Welt der Türken/Türkler Dünyası Dergisi* 4, no. 2 (2012): 167–191.

Tezcan, Hülya, “Çuha, Gezi, Kadife... Türk Kumaş Sanatı”, *Arredamento Dekorasyon*, no. 6 (1989): 102–104.

Tezcan, Hülya, “Osmanlı Konağında Bir Baş Odanın Tefrişi.” *Ev Tekstili Dergisi* 1, no. 2 (1993): 16–19.

Uğurlu, Senem, “Yastıklar” *Ev Tekstili Dergisi* 5, no. 16 (1996): 56–60.

Uğurlu, Senem, “Yorgan ve Yorgan Yüzleri” *Ev Tekstili Dergisi* 5, no. 17 (1996): 30–34.

Yılmaz, Özlem, “Osmanlı Şehir Tarihleri Açısından Yabancı Seyahatnamelerinin Kaynak Değeri” *Tarih İncelemeleri Dergisi* 28, no. 2 (2013): 587–614.

EKLER**Ek 1. İncelenen Seyahatnameler ve Seyyahlar Tablosu**

Brettenli Michael Bretten	16. Yüzyıl	Osmanlı'da Bir Köle Brettenli Michael Bretten'in Anıları 1585-1588
Friedrich Seidel	16. Yüzyıl	Sultanın Zindanında 1591-1596
Hans Jacob Breuning	16. Yüzyıl	Breüning Seyahatnamesi 1579
Henk Boom	16. Yüzyıl	Büyük Türk Muhteşem Süleyman'ın İzinden 1494-1566
Manuel Serrano Y. Sanz	16. Yüzyıl	Türkiye'nin Dört Yılı 1552-1556
Nicolas de Nicolay	16. Yüzyıl	Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda 1567-68
Philippe du Fresne Canaye	16. Yüzyıl	Fresne-Canaye Seyahatnamesi 1573
Reinhold Lubenau	16. Yüzyıl	Reinhold Lubenau Seyahatnamesi: Osmanlı Ülkesinde, 1587-1589 2 Cilt
Salomon Schweigger	16. Yüzyıl	Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581
Stephan Gerlach	16. Yüzyıl	Türkiye Günlüğü 1573-1576 / 1577-1578 2 Cilt
Albertus Bobovius	17. Yüzyıl	A. Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları Topkapı Sarayı'nda Yaşam 1665
Claes Ralamb	17. Yüzyıl	İstanbul'a Bir Yolculuk 1657-1658
Hrand Der Andreasyan	17. Yüzyıl	Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi 1608-1619
Jean Thevenot	17. Yüzyıl	Thevenot Seyahatnamesi 1655
Jean-Babtiste Tavernier	17. Yüzyıl	17. Yüzyılda Topkapı Sarayı 1631-1632
Jean-Babtiste Tavernier	17. Yüzyıl	Tavernier Seyahatnamesi 1631-1663
Jean-Babtiste Tavernier	17. Yüzyıl	17. Asır Ortalarında Osmanlı Üzerinden İran'a Seyahat 1632-1638
Paul Ricaut	17. Yüzyıl	Türklerin Siyasî Düsturları 17. Yüzyıl

Ek 2. Anahtar Kelime Grupları Tablosu

560	Kumaş	kumaş kumaşa kumaşı kumaşın kumaşına kumaşını kumaşının kumaşlar kumaşları kumaşlarımızı kumaşlarına kumaşların kumaşlarının kumaşlarından kumaşlarını kumaşla kumaşıyla kumaşlara kumaşlarla kumaşında kumaşından kumaşlardan kumaştan kumaştandı kumaştaki kumaştandır kumaşçılar	87	Perde	perde perdeli perdede perdeden perdeler perdelerle perdeleri perdelerini perdelerin perdeyi perdenin perdesi perdesini perdesinin perdesindeki perdeyle perdeyi
430	ipek	ipek ipekle ipekli ipekliler ipeklidir ipekliden ipekliden ipeklilerden ipekleri ipeklerin ipeklerini ipekten ipektendi ipektendir ipekçilik ipekliye ipekliği	87	Çuha	çuha çuhanın çuhadar çuhalar çuhalarını çuhadar çuhadan çuhadandır
298	Sırma	sırma sırmacı sırmacılar sırmalar sırmalarını sırmalarla sırmalı sırmalıdır sırmadan sırmayla	85	Atlas	atlas atlasla atlaslar atlaslarla atlastan atlastandı atlasından
269	Halı	halı, halıda halılar halılardan halılarla halıları halılara halıların halılarında halılarına halılarını halılarla halının halısı halısını halısının halıyı halıya halıyla halıcılık halılarıyla halının	59	Keten	keten ketenler ketenlerdi keteni ketenini ketenden keteninden
207	Dokuma	dokuma dokunmuş dokunan dokunur dokumacılar dokumacı dokumacılık dokumacılıkla dokumacıları dokumakta dokumadan	40	Minder	minder mindere minderler minderleri minderlerin minderlere

		dokumadır dokumalar dokumaları dokumaların dokumalardan dokumalık dokunacak dokuması dokumanın dokumayı dokumalar dokumalardan dokumalarla dokumacısının dokumaya dokunarak dokutmuştu dokunmuştur dokuyup dokuyucusu dokuyanların			minderlerle minderlerine minderin minderinin
193	Kadife	kadife kadifede kadifeden kadifedendi kadifesinden kadifeyi kadifeye kadifeyle kadifeler kadifelere kadifelerle kadifesiyle	39	Sof	sof
189	Kaftan	kaftan kaftanı kaftanın kaftanını kaftanının kaftanla kaftanlar kaftanlarla kaftanları kaftanların kaftanlarını kaftanlarının kaftanlarından kaftanlardı kaftanlı kaftanlılar kaftancılıkla	38	Saten	satén satenle satenden
154	Yün	yün yüne yünün yünle yünlere yünlerle yünü yünün yünümüz yündü yünden yündendir yününden yünlü yünlüden yünlüsünden yünler yünlüler yününün yünleri yünlerimi yünleri yünlerin yünlerini yünlerinin yünlerden	30	Kilim	kilim kilimler kilimlerin kilimlerle kilimin kilimlerinin
150	Bez	bez bezi bezin bezle bezler bezlere bezleri bezlerin bezlerini bezlerle beze bezin bezinin bezden bezinden	30	Yaygı	yaygı yaygıyı yaygısını yaygılar yaygılara yaygının

137	Pamuk	pamuk pamukla pamukların pamuktan pamuktanmış pamukludan pamuklu pamuklular pamuklulara pamuktur	8	Kemha	kemha
-----	--------------	--	---	--------------	-------

Extended Abstract

The period between the 15th and 18th centuries witnessed an extensive production of travel narratives by European and non-European travelers who visited the vast lands of the Ottoman Empire. These travelogues represent not only detailed geographical and political observations but also provide significant insight into the material culture of the regions visited. Among the many aspects of Ottoman daily life captured in these narratives, textile production, use, and trade emerge as prominent and recurring themes. This extended summary outlines the main objectives, methodology, findings, and implications of a study that investigates how woven textile products are represented in selected Ottoman travelogues.

Ottoman textile culture, rich in variety and deeply embedded in both daily and ceremonial life, served multiple functions—economic, social, symbolic, and diplomatic. Textiles such as carpets (halı), silks (ipek), kaftans (kaftan), and fine brocades (seraser) were not only used for practical purposes but also acted as indicators of wealth, power, and cultural identity. While official archival records and visual artworks have long been used to study Ottoman textiles, travel literature offers a complementary and often vivid perspective. This research investigates the following question: What aspects of Ottoman textile culture are emphasized through the eyes of early modern travelers?

To answer this, the study analyzes the use of specific textile-related keywords in selected travelogues from the 15th to the 18th centuries. By focusing on terms like carpet, kilim, silk, fabric, weave, cloth, linen, wool, velvet, cotton, kaftan, seraser, and cushion, the study aims to determine the frequency of these terms and examine the narrative contexts in which they appear.

The methodology employed combines quantitative textual analysis (word frequency analysis) with qualitative contextual examination. A corpus of well-known travelogues was selected, representing a range of authors and regions within the Ottoman Empire. The keyword analysis was carried out using text mining tools, which allowed for the identification of how often and where certain terms appeared. This was complemented by close readings of the textual passages to interpret the semantic and cultural significance of each mention.

The key aims of the methodological approach were:

To determine which textile terms appear most frequently.

To understand the socio-cultural contexts in which these terms are used.

To assess whether travelers tend to focus more on elite vs. common uses of textiles.

To evaluate potential regional variations and cultural biases.

The quantitative analysis revealed that terms associated with elite or courtly use of textiles (e.g., halı, ipek, kaftan) occurred more frequently than those associated with everyday or rural textile use (e.g., kilim, bez, pamuk). This suggests a predominant focus on courtly or upper-class settings by the travelers, which may reflect their access privileges or personal interests.

The term kilim, associated with more common or folk textile use, appeared far less often in the texts. This may indicate a general neglect or underrepresentation of vernacular textile traditions in the travel literature. Additionally, the keyword seraser, a luxury woven fabric, was often linked with ceremonial garments, diplomatic gifts, or imperial wardrobes, highlighting its cultural significance in representing the grandeur of the Ottoman court.

In terms of regional representation, certain terms were more prevalent in references to specific cities such as Istanbul, Bursa, or Aleppo—known historical textile centers. This suggests that travelers' exposure to local textile culture was shaped by geographic and political accessibility.

The findings underline several important points. First, travel narratives tend to reflect the travelers' socio-cultural background, leading to selective reporting of textile elements that align with their expectations or fascinations. For example, silk and carpet weaving were often romanticized as symbols of Eastern luxury, reinforcing orientalist narratives.

Second, the focus on elite textile products over folk ones may create a skewed historical representation, where regional and everyday textile practices are underdocumented. This points to the need for critical engagement with travel sources, including their ideological lenses.

Third, the differences in keyword usage across regions indicate that textile production and its cultural symbolism varied within the empire—a factor that should be taken into account in broader studies of Ottoman material culture.

In sum, the study reveals that early modern travelogues disproportionately highlight elite textile products, particularly those associated with court life and imperial representation. While these accounts offer rich descriptions of Ottoman luxury and craftsmanship, they also reveal the limitations of outsider perspectives and the potential biases embedded in the sources.

For future research, it would be valuable to expand the corpus to include non-European travelogues and to compare representations across different

cultural backgrounds. Moreover, cross-referencing travel literature with archival documents, visual art, and surviving textile artifacts could provide a more holistic picture of Ottoman textile culture.